

Universiteit
Leiden
The Netherlands

The Early and Middle Pleistocene archaeological record of Greece : current status and future prospects

Tourloukis, V.

Citation

Tourloukis, V. (2010, November 17). *The Early and Middle Pleistocene archaeological record of Greece : current status and future prospects*. LUP Dissertations. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/16150>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/16150>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Dutch Summary

In discussies over de vroege migraties van hominiden en de vroegste bewoning van Europa speelt het Middellandse Zeegebied een centrale rol, omdat dit gebied significant vroeger door hominiden bewoond lijkt dan meer noordelijke streken. Griekenland was waarschijnlijk, samen met andere delen van het zuidoosten van het Middellandse Zeegebied en de Balkan, een brongebied van waaruit grote delen van Eurazië gekoloniseerd zijn. Griekenland fungeerde mogelijk ook als *refugium* van waaruit hominiden herhaaldelijk hun verspreidingsgebied uitbreidden naar andere delen van Europa waar permanente bewoning door frequente klimaatsverslechteringen niet mogelijk was. De consensus in de paleoantropologische gemeenschap is dan ook dat Griekenland tijdens het vroeg-paleolithicum bewoond moet zijn geweest, zeker gezien het feit dat mensachtigen aanwezig waren in naburige gebieden die gekenmerkt worden door soortgelijke landschappelijke omstandigheden. Echter, in contrast met overvloedig bewijs voor bewoning van opgegraven vindplaatsen in het grootste deel van het Middellandse Zeegebied, zijn vroeg-paleolithische vondsten in Griekenland zeldzaam. Het meest voorkomende materiaal betreft oppervlakte vondsten, slechts gedateerd aan de hand van een veronderstelde archaïsche morfologie en op basis van - vaak zwakke - stratigrafische correlaties.

Dit onderzoek gaat in op de achtergrond van de schaarste aan vroeg-paleolithische vondsten in Griekenland en neemt daarbij de geoarcheologie als leidraad. Het uiteindelijke doel van het onderzoek is bij te dragen aan de kennis over de vroeg-paleolithische bewoning van Griekenland. Daartoe is een drievoudige aanpak gekozen. In het eerste deel van de studie wordt de huidige stand van zaken met betrekking tot het archeologisch bestand geïnventariseerd. Het tweede deel probeert het beeld dat uit deze stand van zaken voortkomt te interpreteren. Het derde gedeelte poogt voorspellingen te doen voor toekomstig onder-

zoek naar de vroeg-paleolithische bewoning van Griekenland.

Om de Griekse *record* op waarde te kunnen schatten wordt eerst een overzicht gegeven van de bredere context van de vroeg-paleolithische bewoning van Griekenland. In hoofdstuk 2 worden de belangrijkste aspecten van het vroeg-paleolithicum in het algemeen besproken, met een nadruk op onderwerpen die gerelateerd zijn aan migraties van vroege mensachtigen en de mogelijke rol van Griekenland daarin. Hoofdstuk 3 behandelt de informatie van de best bestudeerde vindplaatsen in het Middellandse Zeegebied. Dit overzicht concentreert zich op de geomorfologische context van vindplaatsen, de typo-technologische gegevens van de assemblages stenen werktuigen en de beschikbare chronologische informatie. Tegen deze achtergrond zullen vervolgens de Griekse data geëvalueerd worden.

In hoofdstuk 4 worden alle Griekse vindplaatsen en geïsoleerde artefacten die aan het vroeg-paleolithicum toegeschreven zijn aan een kritische analyse onderworpen. De analyse concentreert zich op het karakter van de gevonden artefacten, de depositionele context, de datering en de argumenten om de vondsten aan het vroeg-paleolithicum toe te schrijven. Regionaal ligt de nadruk op de provincies Epirus en Thessalië, waar de auteur veel veldwerk uitvoerde op bekende vindplaatsen, teneinde de interpretatie van de vondsten te evalueren. Verder nam de auteur deel aan survey-projecten die ten doel hadden nieuwe vindplaatsen in kaart te brengen. De resultaten van het veldonderzoek omvatten onder andere nieuwe vondsten van de vindplaats Kokkinopilos (Epirus) en een herwaardering van het belang van deze vindplaats. Het nieuwe onderzoek van de vindplaats FS 30 te Rodia in Thessalië leidde tot twijfels over de context van het vondstmateriaal; de daar daggomende riviergronden blijken echter ook ouder te

kunnen zijn dan tot dusver aangenomen. Dit laatste versterkt het potentiële belang van Thessalië voor het onderzoek naar vroeg-pleistocene archeologische voorkomens. In hoofdstuk 5 worden de resultaten van veldwerk in Macedonië (Aliakmon Project) en Zakynthos (Zakynthos Archaeology Project) beoordeeld. In dit hoofdstuk wordt aangetoond dat het ontbreken van vondsten in stratigrafische context vooral toegeschreven dient te worden aan vertekende geologische factoren.

In hoofdstuk 6 wordt de evolutie van Kwartaire landschappen en de invloed van geomorfologische processen op de staat van het Griekse vroeg-pleistocene archeologische bestand op landschappelijk niveau besproken. De complexe relaties tussen vegetatie, lithologie, bodems, topografie en landgebruik worden geëvalueerd tegen de achtergrond van onze kennis over de intense tektonische activiteit en de sterke seizoensmatige klimaatwisselingen die Griekenland kenmerken. Een kaart waarop de hellingshoeken van het landschap aangegeven zijn wordt als morfologische afgeleide gebruikt, op basis waarvan het archeologische potentieel van een gebied met betrekking tot zowel behoud als herkenning van archeologische materialen geïnventariseerd wordt. Het Griekse landschap wordt ingedeeld in een model dat de stabiliteit van het landoppervlak in kaart brengt. Dit model ondersteunt voorspellingen over de invloed van de instabiliteit van landoppervlaktes op de archeologische context en de archeologische zichtbaarheid van vroeg-paleolithische vondsten. De in dit hoofdstuk uitgevoerde analyses laten zien waarom vroeg-paleolithische vondsten in Griekenland zo schaars zijn en vrijwel nooit in stratigrafische context aangetroffen worden. Daarbij wordt betoogd dat het fragmentarische karakter van het geologische en archeologische bestand daterend vóór MIS 6 geen toevallige situatie is, maar het resultaat van een eco-geomorfologisch systeem dat zo instabiel en dynamisch was dat het het behoud van landschappen en de daarmee geassocieerde archeologische voorkomens belette.

In hoofdstuk 7 worden de gegevens van de voorgaande hoofdstukken in samenhang geanalyseerd. Het feit dat slechts een klein gedeelte van het Griekse vroeg-paleolithische bestand behouden gebleven is wordt benadrukt. Verder wordt betoogd dat gebieden die geschikte habitats voor mensachtigen én goede kansen voor het behoud van archeologische materialen boden nu door de Middellandse Zee overstroomd zijn. Een geoarcheologisch model dat de magere status van het Griekse bestand vergeleken met de bestanden uit Italië en het Iberische schiereiland verklaart wordt besproken. Dit model stelt dat goed bewaard gebleven, archeologisch zichtbare vroeg-paleolithische vindplaatsen voorkomen in sedimentaire bekkens die gedurende het grootste deel van het Vroeg- en Midden-Pleistoceen sedimenten bleven ontvangen, maar tijdens het Laat-Pleistoceen door geologische opheffing veranderden in sedimentproducerende gebieden. Het moment en de duur van opheffing, alsmede de intensiteit van de erosie spelen een sleutelrol in het aantreffen van goed bewaarde vroeg-paleolithische materialen. In tegenstelling tot de situatie in Italië en op het Iberisch schiereiland vond in Griekenland slechts zelden opheffing op een gunstig moment plaats; de meeste sedimentaire basins werden al gedurende het Vroeg- en Midden-Pleistoceen aan opheffing onderworpen. Tenslotte worden in dit hoofdstuk de meest veelbelovende gebieden voor onderzoek naar de vroeg-paleolithische bewoning van Griekenland gesuggereerd. Het belang van nader onderzoek in de Aegeïsche regio wordt benadrukt. Depressies op het vasteland zoals de bekkens van Megalopolis en Mygdonia bieden voor zulk onderzoek goede vooruitzichten.

Dit onderzoek toont aan dat het beperkte archeologische bestand van de vroeg- paleolithische bewoning van Griekenland geïnterpreteerd dient te worden als het gevolg van vertekende en destructieve geomorfologische processen in het Kwartair en niet als een indicatie van de afwezigheid van homininen. Gelijkaardig onderzoek in tektonisch en landschappelijk actieve gebieden zou plaats moeten vinden om de globale verspreidingspatronen van vroege mensachtigen beter te begrijpen.